

made. The aim of the article is to identify the sources and directions for the evolution of the importance and role of the EU health policy, related to the systematic transformation of socio-political and socio-economic conditions in the European Community. It is summarized that the EU has made efforts to develop general legislation in this field and has strengthened its role in protecting the citizens' rights of Member states in terms of funding, the introduction of common standards for healthcare services and ensuring the accessibility to healthcare services. The author tries to highlight the main stages of the development of the EU's health policy. Firstly, the financial and administrative stage; secondly, the regulatory and political integration; thirdly, the reaction stage. According to analysed healthcare policy crisis caused by COVID-19, it was supposed to be the next stage related to the transformation of the European Union's healthcare policy. Examining the changing role of the EU health policy-making, the author uses a normative approach. The institutional method has made it possible to determine the place and role of the EU institutions in the implementation of healthcare policy. The methods of analysis and synthesis, induction and deduction are also used in this article to study the evolution of the EU policy. Prospects for further research in the field of healthcare policy can be an analysis of conditions, ways and prospects of overcoming the current healthcare crisis and the possibility of using such experience within the Ukrainian realities.

Keywords: European Union; European Economic Community; healthcare policy; common policies.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.06>

УДК 323.28:316.3:159.947

Лікарчук Дар'я Сергіївна,

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,

Київський національний університет культури і мистецтв

dashauk8899@gmail.com; ORCID: 0000-0003-1603-7601

ТЕРОРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОГО СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЗІТКНЕННЯ

У статті обґрунтовується, що політичний тероризм тісно пов'язаний зі станом конфліктності суспільних відносин. Як наслідок наявних розбіжностей, які лежать в основі конфлікту, політичний тероризм справляє деструктивний вплив на його перебіг, провокуючи подальшу ескалацію. Тероризм трактується як свого роду інструмент конфліктного соціально-політичного зіткнення, що виникає на певній стадії розвитку суспільних суперечностей, коли вони своєчасно не знімаються, й одна зі сторін (або обидві одночасно), з огляду на дійсне або уявне утискування своїх інтересів і прав, намагається радикально вирішити конфлікт. Дослідження тероризму невід'ємне від вивчення екстремізму, що дозволяє зрозуміти їх взаємозв'язок. Знання сутності політичного тероризму, його залежності від геополітичних, соціально-політичних, економічних, психологічних умов, відкриє можливості для прогнозування його проявів. Це дозволить попереджати нові терористичні акти, здійснювати підготовку та проведення антитерористичних заходів. Підсумовується, що жодна зі сучасних теорій тероризму поки що не дає повної й всеосяжної відповіді на питання, що пов'язані з політичним тероризмом. Окреслені суперечливі підходи до розуміння проблеми, зокрема до критеріїв визначення відповідних суспільно-небезпечних акцій, які неоднозначно оцінюються в засобах масової інформації, громадськими і правозахисними організаціями. Дослідження політичного тероризму стає все більш актуальним в Європі. Сучасні терористичні організації намагаються глибше розвивати ідейно-теоретичні концепції своєї злочинної діяльності, тому треба прогнозувати й більше уваги надавати цим питанням. Політичний тероризм як складний політико-кримінологічний феномен вимагає пильної уваги з боку вчених різних напрямків.

Ключові слова: терористичні організації, політичний тероризм, конфлікт, ідеологія, демократія, Global Terrorism Index, екстремізм.

Вступ. Останні події на світовій арені дають підставити говорити про поширення тероризму територією Європи. Таке розповсюдження тероризму, а передусім політичного, спричинили перш за все:

- боротьба за сфери впливу (економічні, політичні, класові);
- створення нових блоків і союзів;
- впровадження нових терористичних методів ведення боротьби.

Разом з тим змінилось класичне розуміння поняття «тероризм». Зокрема в «The Concise Oxford Dictionary of Politics» щодо нього відзначено: «Термін, який не має узгодженого визначення серед урядів і наукових аналітиків, проте його майже завжди вживають у негативному значенні, найчастіше для характеристики дій, які загрожують життю; ці дії здійснюють політично мотивовані самозвані групи, які не досягають державного рівня» (Ємельянов, 2007, с. 63).

За останні роки «характер» тероризму набув нових форм й разом з тим джерел, методів та стратегій. Французькі науковці стверджують, що сучасні методи політичного тероризму пов'язані з «підривом» демократичних основ, нехтуванням законами й моральними цінностями та перешкоджанням роботі міжнародних організацій (Lascoux, 2007; Picard, 2006).

Світовий досвід показує, що дослідження феномену політичного тероризму стає все більш актуальним в Європі, адже тероризм загрожує її цілісностям, національним інтересам європейських держав. Саме тому проблема політичного тероризму має як внутрішньополітичне, так і зовнішньополітичне значення для європейського суспільства.

Мета та завдання статті полягають в детальнішому аналізі тероризму як фактору політичної дестабілізації сучасного європейського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти політичного тероризму досліджуються такими закордонними науковцями як О. Бардін, О. Джужі, О. Епель, В. Лакер та іншими. Проблематику політичного тероризму розглядають такі вітчизняні дослідники як Т. Гумбатова, А. Деменко, В. Настюк, В. Лунєєв, І. Рижов та інші.

Сучасний політичний тероризм як інструмент конфліктологічного соціально-політичного зіткнення потребує **подальшої наукової розробки**. Попри те, що наведена проблематика є сьогодні актуальною, залишається невирішеним питання пошуку шляхів, механізмів та технологій подолання поширення політичного тероризму. **Методологічну основу дослідження** складає сукупність методів та прийомів наукового пізнання. Для вирішення завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів.

У **результатах та дискусіях** встановлено, що тероризм в кожній країні автоматично змінює політичну систему, економічні показники та політичний курс держави. Разом з тим саме політичний тероризм впливає на прогресивний розвиток держави, вносячи свої корективи не лише в політику, економіку, але й в культурні сфери розвитку країни. У разі таких змін, саме політичні інститути мають стати гарантом захищеності суспільства від політичного тероризму.

Institute for Economics & Peace відзначає, що тема тероризму була цікавою завжди, але піку актуальності набула в XXI ст. Саме тоді політичний тероризм стає невід'ємною частиною політичного процесу світового товариства та, відповідно до статистики, яку наводить згаданий інститут у своїх дослідженнях, поняття «тероризм» використовується у ЗМІ щодня. Звіт «Global Terrorism Index» розробляється згаданим вище інститутом з використанням інформації з глобальної бази даних про тероризм. Дані для Global Terrorism Database (GTD) збирає та надає National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START) at the University of Maryland. GTD містить понад 170 000 терористичних інцидентів за період з 1970 по 2017 рр. (Ganor, 2002, p.21).

Відповідно до Global Terrorism Index, політичний тероризм – своєрідне явище суспільного життя, яке завдяки своїм рязучим акціям залякування, переслідування, убивства

людей не може не представляти небезпеки для функціонування та розвитку суспільства (Ganor, 2002, p.21).

У всякому разі, тероризм – це особливий спосіб або процес здійснення насильства, який має основні раціональні елементи:

по-перше, цілі, які ставляться й переслідуються самими терористами;

по-друге, обраний спосіб дії в проведенні насильницьких акцій для досягнення поставлених цілей;

по-третє, психологічний або будь-який інший ефект, на який неминуче розраховують терористи при плануванні та здійсненні своїх дій (Антипенко, 1999, с. 23).

Виходячи з вище зазначеного, ми можемо стверджувати, що безпосередньо політичний тероризм, як процес, поєднує не лише фізичні, моральні, психологічні аспекти, але й має фактор конфлікту інтересів. Відповідно до сучасних теорій тероризму, пояснити чіткі причини, мотиви та подальші наслідки саме політичного тероризму доволі важко, адже саме гра на політичній арені, бізнес, домовленості між державами, приватні інтереси (які впливають на міжнародні рішення) й створюють «сплеск» терористичних актів.

Особливості політичного тероризму виявляються в тому, що відповідно до останніх подій соціальною базою тероризму є саме «треті країни», адже ними найлегше маніпулювати, при цьому відповідальність за вчинення тероризму, на думку ряду авторів, несе Захід (Ізетов, 2010, с. 112). Фінансовою основою є солідні міжнародні фінансові потоки, створені коштом як легального, так і нелегального бізнесу.

Сьогоднішні реалії такі, що жодна зі сучасних теорій тероризму поки що не дає повної й всеосяжної відповіді на питання, що пов'язані з політичним тероризмом. Нині, коли збройні конфлікти або терористичні акти поставили сучасну цивілізацію на грань світової війни, ще більш актуальним стає завдання пошуку та вдосконалення системи безпеки, як для приборкання агресора, боротьби з міжнародним тероризмом, так і для вирішення регіональних конфліктів (Лікарчук, 2020).

Злочинна терористична ідеологія є ідеологією насильства й постійно підживлюється субстратом екстремістських ідеологій (ідеології екстремізму, ідеології расизму). Тероризм загрожує стати в ХХІ ст. одним із реальних перешкод на шляху вирішення загальнолюдських й внутрішньодержавних проблем. На цей момент тероризм є складним й суперечливим соціально-політичним і правовим явищем, в якому поєднуються «особистість – суспільство – держава – міжнародна спільнота».

Сьогодні феномен політичного тероризму стає предметом особливого інтересу державних органів й дослідницьких установ, про що свідчать дії світових лідерів. Чинні теоретичні підходи до пояснення політичного тероризму все ще не можуть повною мірою дати відповідь на всі питання, які пов'язані з вивченням цього феномена. Дотепер у наукових роботах недостатньо висвітлені питання класифікації тероризму та терористичної діяльності, відкритими залишаються питання про його ознаки, критерії оцінки, що дозволяють віднести ті чи інші види політичного насильства до терористичної діяльності (Євдокимов, 2014, с. 93).

Досліджуючи форми прояву політичного тероризму в соціальних, політичних і національно-етнічних конфліктах, слід враховувати багатоаспектність цього явища. За певних умов акції тероризму можуть привести до виникнення великомасштабних екологічних, економічних, політичних катастроф, масової загибелі людей, різких ускладнень міжнародних відносин. Крім того, терор з боку держави передбачає відповідні екстремістські й терористичні дії й зі сторони опозиції.

У системі політичного екстремізму тероризм займає одне з центральних місць і є найнебезпечнішим для суспільства його різновидом, оскільки заподіяння шкоди життю і здоров'ю людей та їх залякування свідомо розглядаються суб'єктами тероризму в якості необхідної умови досягнення висунутих терористами політичних цілей.

Відповідно до останніх подій, політичний тероризм дає можливість розглядати політичне та соціальне життя громадян з нового боку. Відбувається повна трансформація економічних, соціальних, ментальних, релігійних аспектів людської життєдіяльності.

Терористи використовують інформаційно-телекомунікаційні системи для зв'язку та отримання інформації. Більшість терористичних актів розрахована не лише на наявність жертв, а й на інформаційно-психологічний шок суспільства.

При цьому необхідно враховувати зауваження окремих авторів, а саме обумовленість тероризму політичними причинами, відтак про форми політичного екстремізму слід говорити не просто як про політичний, а як про соціально-політичний процес, а тероризм розглядати як політико-кримінологічний феномен (Крістофер, 2002). При характеристиці політичного тероризму як політичного процесу необхідно враховувати, що виникнення і розвиток політичного тероризму зумовлені великою кількістю чинників: економічними, етнічними, релігійними, історичними, соціальними, політичними, психологічними, геополітичними.

Політичний тероризм тісно пов'язаний зі станом конфліктності суспільних відносин. Як деякий наслідок наявних розбіжностей, які лежать в основі конфлікту, політичний тероризм справляє деструктивний вплив на перебіг конфлікту, провокуючи подальшу ескалацію. Тому політичний тероризм необхідно трактувати як свого роду інструмент конфліктного соціально-політичного зіткнення, що виникає на певній стадії розвитку суспільних суперечностей, коли вони своєчасно не знімаються, й одна з протидіючих сторін (або обидві відразу), з огляду на дійсне або уявне притискання своїх інтересів і прав, звертаються до тероризму, щоб таким чином радикально вирішити конфлікт (Лікарчук, 2016, с. 111).

Як наслідок латентних конфліктів, що розгортаються в українському суспільстві – кризові процеси й тісно пов'язані з ними соціальні, політичні, міжнаціональні та інші конфлікти, – тероризм сам відтак їх гранично загострює й ускладнює. Тому осмислення його природи, засобів і методів боротьби з ним стає важливою і нагальною проблемою соціальної теорії й практики, особливо в період переходу від тоталітаризму до демократії, який переживає зараз наше суспільство, відчуваючи низку серйозних криз і навіть катастроф, важко позначаючись на житті й долі великих мас населення.

Пов'язуючи тероризм найчастіше з політичними й ідеологічними цілями тих сил, які його використовують, фахівці виділяють досить широкий спектр соціальних суперечностей і явищ, які впливають з них, що детермінують виникнення і розвиток політичного тероризму (Ganog, 2020). На нашу думку, серед основних передумов, що викликають посилення політичного тероризму в нашій країні, панівний вплив надає переділ власності та пов'язане з цим погіршення соціально-економічної ситуації в країні. Цей фактор використовується міжнародними екстремістськими й терористичними організаціями.

Конфронтаційна форма планетарних відносин – одна з найглибших джерел, що генерує екстремізм і тероризм. Такого роду політика і є провідною причиною підйому хвилі насильства (Семикін, 2003). На особливу увагу в цьому плані заслуговує зміна геополітичного становища України. Такі зміни виявилися далеко не на користь Україні.

За рамками дослідження залишилися питання розгляду значних розбіжностей у науковому світі з приводу ідеологічного, організаційного та діяльнісного змісту державного і міжнародного тероризму. Водночас саме цілеспрямована політика міжнародного і державного тероризму вимагає особливої уваги вчених, а не самі по собі відмінності між цивілізаціями, більше налаштованими співпрацювати й взаємно обмінюватися культурами, при одночасному збереженні своєрідності традицій та своїх ціннісних орієнтацій.

Сучасні терористичні організації намагаються глибше розвивати ідейно-теоретичні концепції своєї злочинної діяльності. У майбутньому треба прогнозувати й більше уваги надавати питанням щодо ідейного обґрунтування терористичної діяльності. Акцент, швидше за все, буде робитися на релігійній складовій політичної боротьби й, особливо важливо – ісламська карта розігруватиметься активніше, причому не тільки ісламськими державами.

Ми вже відзначали, що політичний тероризм детермінується широким спектром чинників різної природи. При цьому ініціатори та організатори терористичних методів боротьби використовують національні й релігійні почуття людей як тактичний прийом для

маніпулювання поведінкою людей і напрямком для збудження в них агресивності, екстремізму, тероризму.

Негативну роль відіграє відсутність загальнонаціональної ідеології в політиці держави, яка має велике багатофункціональне значення. Один із аспектів її впливу полягає в тому, що вона повинна бути важливим складовим елементом антитерористичної й антиекстремістської ідеологій. До того ж ідеологічний вакуум найчастіше і заповнюється псевдорелігійними й псевдонаціональними екстремістськими ідеологіями. Загальнонаціональна ж ідеологія покликана забезпечити єдність ціннісних орієнтацій суспільства, інтегрувати безліч чинних соціальних, конфесійних, етнічних, територіальних та інших груп у дещо цілісне. Все це буде відігравати позитивну роль, позбавляючи тероризм його ідеологічної бази. Зазначимо, що тема створення загальнонаціональної ідеології в контексті національної безпеки України залишається актуальною і потребує окремого наукового дослідження.

Невідкладним завданням вчених є і вивчення формування ідеології в сучасних постіндустріальних суспільствах, яке найтісніше пов'язане з мас-медіа, з огляду на особливу роль, яку відіграють ЗМІ як в процесі стабілізації чи дестабілізації суспільства, так і в становленні єдиної ідеології суспільства. Як відомо, мас-медіа формують у нашій свідомості образ реальності, акцентуючи одні її фрагменти та залишаючи поза увагою інші (Семикін, 2003, с.10). М. Семикін аналізує питання політизації релігії, іманентного зв'язку духовно-релігійних орієнтацій з політичними процесами, розглядаючи релігійний фактор і механізм його впливу на виникнення політичного екстремізму та тероризму, виходячи зі складного характеру релігії як соціального явища, що надає багатофункціонального впливу на внутрішню релігійну і соціально-політичну ситуацію в країні.

Потребують глибокого вивчення також психологічні аспекти політичного тероризму. З цієї точки зору необхідно більше уваги приділяти аналізу суб'єктивної сторони політичного тероризму – навмисного використання насильства з боку осіб або субнаціональних громадян для отримання політичних чи соціальних цілей шляхом залякування великої аудиторії (Economidou, Kollias, 2019). Наукові дослідження в цьому напрямку будуть сприяти підвищенню ефективності й вдосконаленню стратегії та тактики боротьби з тероризмом.

Також ми наголошуємо на серйозному політичному та оперативному значенні, яке має дослідження тенденції щодо «змикання» політичного тероризму та організованої злочинності. Аналіз показує, що цей процес характеризується наростанням його масштабів. Своєчасне наукове дослідження в такому напрямку дозволить попередити й запобігти основним претензіям організованої злочинності на участь у політичній владі для досягнення конкретних політичних цілей з метою забезпечення економічних інтересів і безпеки структур організованої злочинності. З іншого боку, подальше «змикання» політичного тероризму та організованої злочинності призведе до значного розширення фінансових, матеріальних і оперативних можливостей терористичних організацій, посилення їх інфраструктури, що також не можна допустити.

Висновки. Усі означенні фактори суттєво розширюють можливості тероризму у політиці та змінюють той тероризм, який нам був відомий дотепер. Для нових обставин, очевидно, доведеться розробити нові визначення й нові умови, а служби розвідки й творці політики повинні навчитися точніше розрізняти мотиви, підходи й цілі терористів, при чому не тільки власне терористів, але й їх замовників, спонсорів тощо.

У силу цих обставин зміст діяльності за контролем над тероризмом також має бути різноплановим. Відтак ключовою проблемою є вироблення на міжнародно-правовому рівні єдиного і прийняттого для всіх держав і міжнародних організацій визначення політичного тероризму, включення його в зміст відповідних резолюцій, конвенцій, інших міжнародно-правових документів. Розв'язання такої актуальної проблеми дозволило б удосконалення нашого законодавства, приведення його у повну відповідність до міжнародного. Необхідно ліквідувати значну частину суперечностей, що виникають при використанні збройних сил і

національних спецслужб на лінії боротьби з тероризмом, що становить загрозу державній і міжнародній безпеці.

Поряд з правовими та юридичними методами боротьби з тероризмом, повинні використовуватися ресурси самого суспільства. У цьому аспекті доводиться констатувати недостатнє використання потенціалу громадських структур.

Таким чином, політичний тероризм як складний політико-кримінологічний феномен, інструмент конфліктологічного соціально-політичного зіткнення складає наукову й практичну проблему, яка не втратить своєї актуальності ще багато десятиліть і буде вимагати пильної уваги з боку вчених різних напрямків наук (соціології, психології, конфліктології та, в першу чергу, політології).

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Антипенко, В. (1999). *Тероризм: кримінологічна та кримінально-правова характеристика*. Київ: ИВУ В.
2. Євдокимов, В. (2014). Кримінально-правова протидія терористичним злочинам в Україні: стан, шляхи вдосконалення, відмежування від суміжних складів злочинів та загальносоціальних категорій. *Європейські перспективи, No 4*.
3. Ємельянов, В. (2007). *Терористичні злочини: кримінально-правова характеристика та питання вдосконалення антитерористичного законодавства*. Харків: Кроссруд.
4. Ізетов, А. (2010). *Втягнення у вчинення терористичного акту: кримінально-правове дослідження*. Харків: Право.
5. Крістофер, Д. (2002). Тероризм – поняття, теорії та стратегії протидії. Результати та проблеми соціально-наукових досліджень. *Незалежний культурологічний часопис, Ч. 25*.
6. *Про боротьбу з тероризмом: Закон України* (2003, березня 20). <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Лікарчук, Н. (2012) *Політичний маркетинг: теорія і практика*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова.
8. Семикін, М. (2003) *Створення терористичної групи чи терористичної організації: кримінально-правове дослідження*. Київ: Вид-во Нац. ун-ту внутр. Справ.
9. Bandyopadhyay, S., Sandler, T., & Younas, J. (2018). Trade and terrorism: A disaggregated approach. *Journal of Peace Research, 55(5), pp. 656–670*.
10. Economou, A., & Kollias, C. (2019). Security policy preferences of eu citizens: Do terrorist events affect them? *Public Choice, 178(3), pp. 445–471*.
11. Ganor B. (2020) *Defining terrorism: is one man's terrorist another man's freedom fighter?* IST Papers on Terrorism. Jerusalem: The International Policy Institute for Counter-Terrorism, The Interdisciplinary Center.
12. Lascoux J.L. (2007) *Pratique de la médiation, une méthode alternative à la résolution des conflits, éditions*. ESF.
13. Likarchuk, D. (2020) The role of international organisations in the settlement of foreign policy conflict. *International Relations, pp. 35–44*.
14. Picard, D. (2006) *Petit traité des conflits ordinaires, éditions du Seuil*. Paris, Albin Michel.
15. Waxman D. (2000) *Terrorizing Democracies*. The Washington Quarterly.

REFERENCES:

1. Antypenko, V. (1999). *Teroryzm: kryminolohichna ta kryminalno-pravova kharakterystyka* [Terrorism: criminological and criminal and legal characteristics]. Kyiv: YVU V. [in Ukrainian]
2. Yevdokymov, V. (2014). *Kryminalno-pravova protydiia terorystychnym zlochynam v Ukraïni: stan, shliakhy vdoskonalennia, vidmezhuвання vid sumizhnykh skladiv zlochyniv ta zahalnosotsialnykh katehoriï* [Criminal and legal counteraction to terrorist crimes: state and ways of improvement]. *Yevropeïski perspektyvy. – No 4*. [in Ukrainian]

3. Yemelianov, V. (2007). Terorystychni zlochyny: kryminalno-pravova kharakterystyka ta pytannia vdoskonalennia antyterrorystychnoho zakonodavstva. [Terrorist crimes: criminal law characteristics]. Kharkiv: Krossroud. [in Ukrainian]
4. Izetov, A. (2010). Vtiahnennia u vchynennia terorystychnoho aktu: kryminalno- pravove doslidzhennia. [Involvement in a terrorist act: a criminal investigation]. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian]
5. Kristofer, D. (2002). Teroryzm – poniattia, teorii ta stratehii protydyi. Rezultaty ta problemy sotsialno-naukovykh doslidzhen. [Terrorism as concept, theories and strategies of counteraction]. Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys. [in Ukrainian]
6. Pro borotbu z teroryzmom: Zakon Ukrainy. [On the fight against the terrorism] (2003, bereznia 20). [http:// zakon2. rada.gov.ua](http://zakon2.rada.gov.ua). [in Ukrainian]
7. Likarchuk, N. (2012) Politychny marketynh: teoriia i praktyka.[olitical marketing: the theory and practice]. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M.P. Drahomanova. [in Ukrainian]
8. Semykin, M. (2003) Stvorennia terorystychnoi hrupy chy terorystychnoi orhanizatsii: kryminalno-pravove doslidzhennia.[Creation of terrorist group or organization]. Kyiv: Vyd-vo Nats. un-tu vnutr. sprav. [in Ukrainian]
9. Bandyopadhyay, S., Sandler, T., & Younas, J. (2018). *Trade and terrorism: A disaggregated approach*. Journal of Peace Research, 55(5), pp. 656–670.
10. Economou, A., & Kollias, C. (2019). *Security policy preferences of eu citizens: Do terrorist events affect them?* Public Choice, 178(3), pp. 445–471.
11. Ganor B. (2020) *Defining terrorism: is one man's terrorist another man's freedom fighter?* IST Papers on Terrorism. Jerusalem: The International Policy Institute for Counter-Terrorism, The Interdisciplinary Center.
12. Lascoux J.L. (2007) *Pratique de la médiation, une méthode alternative à la résolution des conflits, éditions*. ESF.
13. Likarchuk, D. (2020) *The role of international organisations in the settlement of foreign policy conflict*. International Relations. pp. 35–44.
14. Picard, D. (2006) *Petit traité des conflits ordinaires, éditions du Seuil*. Paris, Albin Michel.
15. Waxman D. (2000) *Terrorizing Democracies*. The Washington Quarterly.

Daria Likarchuk,

PhD (in Political sciences), Kyiv National University of Culture and Arts

Terrorism as an Instrument of Conflict Socio-Political Clash

Political terrorism is closely linked to the state of conflict in public relations. As a result of the existing differences that underlie the conflict, political terrorism has a destructive effect on the course of the conflict, provoking further escalation. Therefore, political terrorism must be interpreted as a kind of instrument of conflict socio-political conflict, which arises at a certain stage of social contradictions, when they are not removed in time and one of the warring parties (or both at once), given the real or imaginary pressure of their interests and rights, resort to terrorism so that they can radically resolve the conflict. The study of terrorism is inseparable from the study of extremism, which allows us to understand their relationship and interdependence. Knowledge of the essence of political terrorism, its dependence on geopolitical, socio-political, economic, psychological conditions – will open opportunities for predicting its manifestations. Solving these problems will allow timely prevention of new terrorist acts, preparation and implementation of anti-terrorist measures. Today's realities are such that none of the modern theories of terrorism yet provides a complete and comprehensive answer to questions related to political terrorism. There are no uniform approaches to understanding the problem, there are no clear criteria for identifying socially dangerous actions recognized as terrorist, this problem is ambiguously assessed by the media, social movements, human rights organizations. In-depth scientific and theoretical study of political terrorism, knowledge of the basic mechanisms of determination of political terrorism and the conditions of its functioning, which are very important for the implementation of measures to

narrow the range of these causes and conditions. Modern terrorist organizations are trying to develop deeper ideological and theoretical concepts of their criminal activities. In the future, it is necessary to anticipate and pay more attention to the issues of ideological justification of terrorist activities. Political terrorism, as a complex political and criminological phenomenon, is its own scientific and practical problem, which remains relevant for many decades and will require close attention from scientists in various fields of science – sociology, psychology, conflict and, above all, political science.

Keywords: terrorist organizations, political terrorism, conflict, ideology, democracy, Global Terrorism Index, extremism.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.07>

УДК 327.5

Хоменко Григорій Дмитрович,

кандидат історичних наук,

доцент, професор кафедри публічного управління та міжнародних відносин

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,

khomenko_g@ukr.net; ORCID: 0000-0001-6107-2989

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОЇ УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ ЯК ПРИКЛАД НОВОЇ МОДЕЛІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття презентує систематизований огляд економічних та соціально-політичних чинників, які визначають зміст функціонування НАФТА як всеосяжної регіональної угоди. Актуальність дослідження інтеграційної проблематики пояснюється необхідністю реалізації відповідної державної політики для захисту національних інтересів. Автор ставить за мету розглянути підходи до вибору найбільш прийнятної моделі інтеграції країнами з різними потенціалами та рівнями розвитку, що обумовлює специфіку взаємодії та триваючі трансформації в рамках ЗВТ. Основними цілями і завданнями є аналіз причин утворення, підсумків діяльності та змісту реформування НАФТА. В якості методів дослідження обрано системний та аналітичний підходи, які дозволяють комплексно розглянути діяльність ЗВТ як єдиного цілого й, одночасно, великого об'єкта, що є результатом узгодженого функціонування усіх його складових. Аргументується, що створення ЗВТ було відповіддю політичних еліт США на інтеграційні процеси в інших частинах світу, зокрема в Європі та Азії. Доводиться, що такі важливі питання суспільно-політичного характеру, як забезпечення рівності, захист довкілля та зміцнення міжнародного миру в регіоні, займали чільне місце в розрахунках засновників об'єднання. Підсумки діяльності НАФТА представлені на основі статистичних даних і свідчать про значний прогрес в економічній, політичній і соціальній інтегрованості США, Мексики і Канади. Стисло розглядаються позиції членів НАФТА під час переговорів та основні зміни в положеннях нової Угоди. Висновки стосуються асиметричного характеру взаємодії між США, Мексикою і Канадою, способу координації міждержавних відносин, які виключають наявність наднаціональних органів управління і можливість обмеження державного суверенітету членів блоку. Наголошується, що зростаюча соціальна напруженість, насамперед в США, визначатиме в майбутньому позитивну динаміку розвитку НАФТА у поєднанні з посиленням односторонніх підходів його учасників.

Ключові слова: регіональна інтеграція, зона вільної торгівлі, національні інтереси, Північноамериканська угода про вільну торгівлю, Угода між США, Мексикою і Канадою, міжнародний мир, прями іноземні інвестиції, преференційна торговельна угода, захист навколишнього середовища, односторонній підхід.

Вступ. Упродовж двох десятиліть ХХІ ст. проблематика регіональної інтеграції знаходиться серед головних пріоритетів вітчизняної та зарубіжної політичної науки. Особливий науковий інтерес до цього феномена та актуальність його дослідження